

УДК 796.011.3:373.51+159.922.1

ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Круцевич Т.Ю., Захарченко М.О.

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Марченко О.Ю.

Полтавський університет економіки і торгівлі

На ефективність навчання та виховання особистості у фізичному вихованні впливає підхід, який використовується на занятті. Гендерний підхід у фізичному вихованні виступає як можливість розширення життєвого простору, індивідуальних здібностей і задатків кожної дитини, що в подальшому сприятиме більшому залученню учнівської молоді до занять з фізичної культури та зростанню здорової нації.

Ключові слова: гендерний підхід, учнівська молодь, фізичне виховання, маскуліність, фемініність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування системи освіти в Україні увагу акцентовано на необхідності вивчення та осмислення різних аспектів гендерної проблематики, зокрема, формування гендерної ідентичності молодого покоління в процесі фізичного виховання. Одним з пріоритетних напрямів державної політики в розвитку основної школи є її спрямованість на виховання учнів різної статі, урахування вікових та статевих особливостей хлопців і дівчат у процесі формування цінностей фізичної культури та здорового способу життя. Гендерна проблематика отримала ще порівняльне мале поширення. Практично немає згадок про це в програмах і підручниках з вищої професійної освіти у сфері фізичної культури і спорту, рідкісні спеціальні курси в університетах. Так, у своїй фундаментальній праці «Теория и методология современного физического воспитания» (2015) В.І. Столяров серед основних теорій і умов системи фізичного виховання, лише позначає «гендерний підхід», посилаючись при цьому на дослідження А.Л. Ворожбитової (2012).

Гендерне виховання школярів на уроках фізичної культури в загальноосвітніх школах мають такі проблеми: не рівномірна репрезентованість осіб жіночої та чоловічої статі у педагогічному колективі; гендерної компетентності вчителя; колективи, в яких хлопчики та дівчатка навчаються разом потребують від учителів, що працюють з ними, як чоловіків, так і жінок, достатнього рівня соціальної зрілості та внутрішньої рівноваженості, робота у змішаних класах вимагає ретельного добору учителів, які матимуть спеціальну та необхідну підготовку щодо цього, виховна робота з учнями різної статі не повинна мати узагальненого та уніфікованого характеру, вона має орієнтуватися на особливості, можливості кожної конкретної дитини [3, с. 144].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генеральною асамблеєю ООН у резолюції «Фізична культура та спорт як засіб сприяння освіті, здоров'ю, розвитку і миру», відзначено необхідність консолідації зусиль урядів країн світу, спортивних організацій з метою використання можливостей фізичної культури та спорту для розвитку соціальної й гендерної рівності. Крім того, вивчення гендерного складника різних сфер життя суспільства, освіти й виховання є питаннями соціальної справедливості й забезпечення

гармонійного розвитку особистості, невід'ємним складником якого є фізичне виховання [2, с. 107].

Біліченко О. О. у своїй дисертаційній роботі присвячену гендерним особливостям формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів констатує, що систематичні заняття спортом позитивно впливають на ставлення до навчального предмету «Фізичне виховання», середній рейтинг у юнаків-спортсменів дорівнює 2,23, у дівчат-спортсменок – 2,26, а у студентів, які не займаються спортом – 2,29 (юнаки) і 2,46 (дівчата).

Значні відмінності у студентів, які не займаються спортом, спостерігаються між юнаками та дівчатами. Дівчатам, в меншій мірі, ніж юнакам в цілому, подобається предмет «Фізичне виховання» (2,04 проти 1,56 відповідно) і як проводяться заняття (1,84 проти 1,80). Дівчата в меншій мірі впевнені, що теоретичні знання потрібні всім (2,46 проти 2,28), і вони (знання) потрібні для майбутньої роботи (3,16 проти 2,76). Вони в меншому ступені, ніж юнаки вважають, що на заняттях з фізичного виховання необхідно думати (2,82 проти 2,26); що заняття фізичними вправами вимагають спостережливості та кмітливості (2,40 проти 1,90). Однак, відносини з викладачем у дівчат навіть краще, ніж у юнаків (1,34 проти 1,58), і викладач їх хвалить частіше (2,50 проти 2,72), і цікаво показує і пояснює вправи (1,72 проти 1,84), тобто сама особистість викладача не викликає у дівчат негативного ставлення, вони згодні виконувати вправи, які пропонує викладач (1,70 проти 1,98 у юнаків), і, в той же час, загальний інтерес до занять нижче, ніж у юнаків і вони категорично не хочуть займатися додатково в спортивній секції. Це свідчить про те, що при всій правильності методики проведення занять з фізичного виховання з юнаками і дівчатами, не враховуються приховані психологічні особливості, що відрізняють біологічна стать [1, с. 12].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз обмеженої кількості публікацій щодо гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді, які в основному стосуються урахування біологічної статі, ми не знайшли відомостей про вікові особливості формування ознак психологічної статі (маскуліність, фемініність, андрогінність) у студентської молоді, не виявлено взаємозв'язок між цими ознаками і мотивацією діяльності, ціннісними орієнтаціями у сфері фізичної культури і спорту,

фізичною підготовленістю і здоров'ям, як впливають соціальні умови на формування гендерних стереотипів поведінки юнаків і дівчат, що і обумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – розкрити сутність гендерного підходу під час занять з фізичного виховання учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. І.В. Євстігнєєва вважає, що пріоритетне значення у вирішенні цієї проблеми належить упровадженню в загальноосвітніх навчальних закладах гендерного виховання, спрямованого на врахування вікових і статевих особливостей фізичного розвитку та фізичної підготовки підлітків як основи формування інтересу до занять фізичною культурою, формування нових уявлень про роль і місце чоловіків і жінок у суспільстві й, зокрема, у процесі фізичного виховання. Важливу роль у вирішенні нагальних проблем гендерного виховання учнів основної школи відіграють уроки фізичної культури, які за умови підвищення якості, ефективності й доступності фізкультурної освіти, змін у змісті програмного матеріалу з фізичної культури, організації навчально-виховного процесу, диференціації та індивідуалізації вибору засобів і методів навчання й виховання більшою мірою б ураховували інтереси, схильності й здібності учнів різної статі, що загалом стимулює кожну особистість на цілеспрямоване підвищення рівня свого здоров'я та фізичної підготовки в контексті гендерної соціалізації школярів.

О.Ю. Марченко в своїх роботах присвячених особливостям гендерної ідентичності у школярів різного віку вважає, що такі ідеї як поєднання фемінінних та маскуліних якостей характеру в одній людині популяризується у науці. Це підтверджується загальною кількістю школярів, віднесених до андрогінного типу особистості. Із 206 юнаків – 90% мають показник андрогінності, а серед 213 дівчат – 69,5% відповідають андрогінному типу особистості. О.Ю. Марченко відзначає той факт, що суто маскуліні якості особис-

тості такі як «мужність», «схильність до ризику», «атлетичність», «віра в себе», «здібності до лідерства» відмічають на 20% – 40% частіше хлопці ніж дівчата. А суто жіночі якості відмітили на 40% більше дівчата. Це такі риси характеру як «відданість», «ніжність». Отже, фізичне виховання володіє величезним потенціалом емоційного та фізичного впливу на формування гендерної ідентичності учнів та їх уяви про жіночність та мужність. Це безпосередньо може впливати на формування життєвих ціннісних орієнтацій школярів загалом, в тому числі, на формування цінностей в сфері фізичної культури [8, с. 37].

О. Шиян та О. Фащук при аналізі результатів проведеного дослідження і досліджень вітчизняних та іноземних авторів щодо проблеми гендерних стереотипів та дисбалансу у сфері фізичної культури і спорту виявили наявність проблеми формування адекватних гендерних позицій і переконань підлітків у сфері фізичної культури і спорту. Також виявили суттєві відмінності у ставленні та потребі до занять фізичною культурою дівчат і хлопців. Урахування гендерних стереотипів підлітків фахівцями сфери фізичної культури і спорту допоможе вплинути на залучення їх до занять різними видами рухової активності, що своєю чергою сприятиме реалізації гендерної рівності у сфері фізичної культури і спорту. Подолання гендерних стереотипів педагогів та учнів з урахуванням вікової динаміки в мотиваційному спрямуванні у сучасних умовах дасть змогу удосконалити систему фізичного виховання школярів і на цій основі формувати здоровий спосіб життя [9, с. 40].

Проведений аналітичний пошук і власні дослідження вчених [4, с. 14] дозволили виділити в педагогічному принципі індивідуалізації фізичного виховання не тільки біологічний підхід, заснований на анатомо-фізіологічних відмінностях чоловічого і жіночого організму, але і гендерний, пов'язаний з психологічною статтю. В даному випадку науковці розглянули гендерний підхід не

Таблиця 1

Показники інтересів до занять з фізичного виховання

№ п/п	Зміст запитання		Юнаки (n=18)	Дівчата (n=32)
1.	Задоволення програмою фізичної культури.		83,3%	87,5
2.	Оцінка фізичної підготовленості (в балах).		8	7
3.	Оцінка фізичного здоров'я (в балах).		8	7
4.	Мета відвідування заняття з фізичного виховання.	Знаю, що це корисно	44,4%	31,25%
		Для отримання оцінки з ФВ	-	6,25%
		Цікаво на заняттях	27,8%	-
		Щоб отримати консультацію для самостійних занять фізичними вправами	-	25%
		Щоб навчитися новим вправам	27,8%	-
		Щоб підвищити свою РА	-	37,5%
5.	Фізичні вправи, яким віддають перевагу.	Силові	66,7%	-
		Швидко-силові	33,3%	-
		Координація	-	25%
		Гнучкість	-	37,5%
		Витривалість	-	12,5%
		Рівновага	-	25%
6.	Вид спорту.	Легка атлетика (біг)	22,2%	16%
		Спортивні ігри (футбол, баскетбол, волейбол)	77,8%	-
		Аеробіка	-	43%
		Фітнес	-	41%

з точки зору гендерної політики надання рівних прав чоловіків і жінок, а з точки зору вивчення їх психосоціальних особливостей для створення адекватних організаційно-методичних умов в процесі фізичного виховання для формування стійкого інтересу до фізичного самовдосконалення, використовуючи при цьому ефективні стимули і мотиватори поведінки.

Провівши анкетування серед 50-ти респондентів з яких 18 юнаків та 32 дівчини, які навчаються на II курсі коледжу за спеціальністю «Початкова освіта», ми з'ясували, що 83,3% юнаків та 87,5% дівчат задоволені програмним матеріалом з фізичного виховання.

Оцінюючи свою фізичну підготовленість та фізичне здоров'я в балах від 1 до 10, де 1 – погана, 10 – дуже висока, юнаки оцінюють у 8, дівчата у 7 балів.

На питання з якою метою Ви відвідуєте заняття з фізичного виховання 44,4% юнаків знають, що це корисно, 27,8% стверджують, що їм цікаво на заняттях, 27,8% навчаються новим вправам. Дівчата відповідаючи на це ж запитання обрали такі варіанти: 31,25% знають, що це корисно, 25% ставлять за мету отримання консультацій для самостійних занять фізичними вправами, 37,5% за допомогою занять з фізичного виховання підвищують свою рухову активність та 6,25% відвідують заняття задля отримання оцінки.

Юнаки та дівчата на заняттях з фізичного виховання віддають перевагу різним фізичним вправам, а саме 66,7% юнаків віддають перевагу силовим вправам та 33,3% швидко-силовим вправам. Опитування дівчат показало, що 25% віддають перевагу вправам на координацію,

37,5% вправам на гнучкість, 12,5% вправам на витривалість та 25% вправам на рівновагу.

При виборі виду спорту 77,8% юнаків віддали перевагу спортивним іграм (футбол, баскетбол, волейбол), 22,2% легкої атлетиці (біг). Дівчата показали, що проявляють інтерес до аеробіки на 43%, 41% до фітнесу та 16% до легкої атлетики (біг) (табл. 1).

Анкетування показало, що юнаки та дівчата мають різні інтереси до занять з фізичного виховання. Під час занять є важливим врахування гендерного підходу до учнівської молоді задля покращення процесу занять, мотивації тих хто займається та підвищення інтересу до занять з фізичного виховання.

Висновки і пропозиції. Аналіз опрацьованої літератури та проведеного нами дослідження свідчить про нестачу інформації щодо відмінностей про вікові особливості формування ознак психологічної статі в учнівської молоді, уроки фізичної культури проводять за одностатевим принципом, де не враховують інтереси, мотиви, тип ВНД тих хто займається.

Ми в свою чергу пропонуємо визначити вікові особливості формування ознак психологічної статі, встановити взаємозв'язок між цими ознаками і мотивацією діяльності, ціннісними орієнтаціями у сфері фізичної культури і спорту, фізичною підготовленістю і здоров'ям, як впливають соціальні умови на формування гендерних стереотипів поведінки юнаків і дівчат. Врахування гендерних особливостей учнівської молоді на уроках фізичної культури допоможе розкрити потенціал кожного учня, сформуванню індивідуальну фізичну культуру та підвищити мотивацію до відвідування занять.

Список літератури:

1. Біліченко О. О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Олена Олександрівна Біліченко; Дніпропетровський ДІФКС. – Дніпропетровськ, 2014. – 22 с.
2. Євстігнєєва І. В. Гендерне виховання учнів основної школи на уроках фізичної культури: дис. канд. пед. наук: 13.00.7 / І. В. Євстігнєєва. – Луганськ, 2012. – 228 с.
3. Кравець В. П. «Гендерна педагогіка» – Тернопіль: Джура, 2003. – 416 с.
4. Круцевич Т. Гендерные особенности юношей и девушек, занимающихся и не занимающихся спортом / Т. Круцевич, О. Марченко, Е. Биличенко Т. Имас // Спортивный вестник Придніпров'я. – 2012. – № 2. – С. 14–17.
5. Круцевич Т. Ю. Отношение юношей и девушек к занятиям по физическому воспитанию в вузе / Т. Ю. Круцевич, Е. А. Биличенко // Спортивный вестник Придніпров'я. – 2012. – № 1. – С. 114–119.
6. Марченко О. Гендерні особливості формування інтересів та ціннісних орієнтацій у сфері фізичної культури школярів / О. Марченко // Спортивный вестник Придніпров'я. – 2013. – № 2. – С. 75–78.
7. Марченко О. Ю. Физическая культура в иерархии ценностей школьников в гендерном аспекте / О. Ю. Марченко // Олимпийский спорт и спорт для всех: материалы 19 международного научного конгресса (Ереван, 6-9 октября 2015 г.) / ред. В. Б. Аракелян; МОН Республики Армения, Армянский ГИФК. – Ереван, 2015. – С. 357–360.
8. Марченко О. Ю. Особливості гендерної ідентичності у школярів різного віку // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 1 – С. 37–41.
9. Шиян О., Фащук О. Проблеми гендерних стереотипів та дисбалансу у сфері фізичної культури і спорту // Спортивна наука України. – 2012. – № 3 (47). – С. 40–44.

Круцевич Т.Ю., Захарченко М.А.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Марченко О.Ю.

Полтавский университет экономики и торговли

УЧЕТ ГЕНДЕРНОГО ПОДХОДА В ПРОЦЕССЕ ЗАНЯТИЙ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

На эффективность обучения и воспитания личности в физическом воспитании влияет подход, который используется на занятии. Гендерный подход в воспитании выступает как возможность расширения жизненного пространства, индивидуальных способностей и задатков каждого ребенка, в дальнейшем будет способствовать большему привлечению молодежи к занятиям по физической культуре и росту здоровой нации.

Ключевые слова: гендерный подход, учащаяся молодежь, физическое воспитание, маскулинность, фемининность.

Krutsevych T.Y., Zakharchenko M.A.

National University of Ukraine on Physical Education and Sport

Marchenko O.Y.

Poltava University of Economics and Trade

CONSIDERING THE GENDER APPROACH IN THE PROCESS EMPLOYMENTS PHYSICAL EDUCATION YOUNG STUDENTS

Summary

The effectiveness of training and education of the individual in physical education affects the approach used in class. The gender approach in physical education serves as the opportunity to expand living space, individual abilities and inclinations of each child, which further contribute to greater involvement of students to classes in physical education and healthy growth of the nation.

Keywords: gender approach, young students, physical education, masculinity, femininity.